
Hoaxy z Religionistické studentské vědecké konference 2017

Milan Fujda, FF MU, Ústav religionistiky

e-mail: milky@mail.muni.cz

Adam Karásek, FF MU, Ústav religionistiky

e-mail: 438571@mail.muni.cz

Václav Ketman, FF MU, Ústav religionistiky

e-mail: ketman@mail.muni.cz

Miroslav Vrzal, FF MU, Ústav religionistiky

miroslav.vrzal@mail.muni.cz

Pár slov na úvod

(Miroslav Vrzal)

Stejně jako v předchozích letech, i letos se konala Vědecká studentská religionistická konference (známá pod zkratkou SVK). Místem konání byl tentokrát Slováký dvůr v Ostrožské Nové Vsi na Jižní Moravě. Organizace se zhostil Ústav religionistiky Masarykovy univerzity a organizačně se na akci podílel i časopis *Sacra*.¹ Následující texty, které zařazujeme do rubriky Eseje, byly použity k propagaci konference a vyvěšeny na jejích Facebookových stránkách.² Jsou pojaty jako takzvané hoaxy – jde tedy o určitou cílenou mystifikaci, sebeironii a nadsázku, která nicméně svým způsobem zachycuje v zábavné formě i některá ústřední témata religionistiky. Doufáme, že tento náš malý dárek k 15. výročí časopisu *Sacra*, který je zároveň dokladem proběhnuvší akce SVK, tak přispěje i k pobavení čtenářů.

Skutečná pravda o původu Durkheimova totemismu

(Václav Ketman, Adam Karásek)

Nejslavnější sociolog všech dob Émile Durkheim, stojící po boku největších velikánů vědy, se zapsal do dějin svou převratnou studií australského kmene Arunta, nesoucí název *Elementární formy náboženského života: Systém totemismu v Austrálii*. Právě totemismus zde identifikuje jako elementární formu náboženství. Co jej ale přivedlo k tomuto odvážnému tvrzení?

Obyčejně se uvádí, že při hledání elementárních forem náboženství přišel Durkheim na význam totemismu právě při zkoumání kmene Arunta; to je však pouze polovina pravdy. Durkheim se pokoušel nalézt elementární formy náboženského života zkoumáním „primitivních“ australských kmenů, avšak stále se mu nedařilo vystopovat prvek, který by mohl posloužit jako zdroj základního vědění

---

¹ Více se o letošním SVK můžete dočíst v tomto čísle ve zprávě od Terezy Menšíkové a Petra Langa.

² <https://www.facebook.com/ReliSVK/>.

o náboženstvích vůbec. Narůstající frustrace z neúspěchu se začala podepisovat na Durkheimově psychickém stavu. Roku 1910 musel na radu lékaře dočasně zanechat svého výzkumu, aby předešel kompletnímu nervovému zhroucení. Byl mu doporučen pobyt v nově otevřených sirnatých lázních v Ostrožské Nové Vsi.

Zde se v rámci rekonvalescence věnoval dlouhým procházkám po venkově a právě jedna z nich se stala pro jeho akademickou práci na rozpracovaném projektu zcela zlomovou. Bylo to 28. září 1910, kdy se v obci právě konaly Svatováclavské hody. Tam zažil Durkheim akademické osvětlení, které znamenalo průlom nejen pro něj samotného, nýbrž i pro celou vědu.

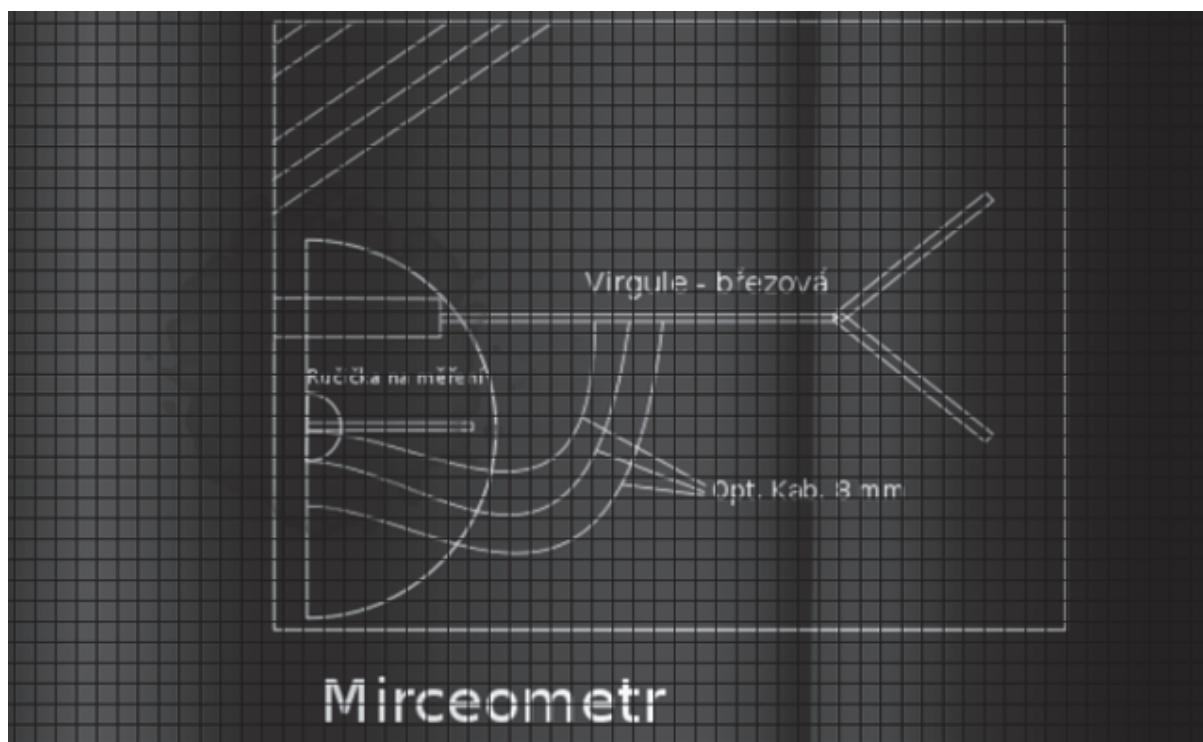
Při jedné ze svých procházek, zrovna po dlouhé sirnaté koupeli, potkal krojované vesničany zpívající a veselící se při velkém kříži (podle důvěryhodného zdroje, který si přeje zůstat v anonymitě, se tak mělo stát na souřadnicích 49.0031865,17.4369581). Durkheim prožil vnuknutí jakoby od vyšší entity a namísto kříže se mu v centru krojovaných rolníků zjevil australský totem. Právě tento zážitek poskytl Durkheimovi odpověď o významu totemu jako elementární formy náboženského života. Tato pravda však zůstávala dlouho utajovanou. To mělo svůj původ v dobovém antisemitismu – Durkheim se obával, že spojení křesťanského symbolu s primitivními kmeny by bylo z úst syna rabína chápáno jako provokace. Skutečná pravda však po 107 letech vychází na povrch!

Přelomový vynález

(Václav Ketman, Adam Karásek)

Ano, nastal ten den, kdy se i religionistika vypořádala s problematikou matematizace vědy a se stále větším důrazem kladeným na takzvaná „tvrdá data“.

Přední odborníci představují ve své nové studii *Vlnění a částice hierofanie* zcela přelomovou metodu v oblasti vědeckého studia náboženství. „Nově sestavený přístroj mirceometr by skutečně mohl změnit naše představy o posvátnu ve světě!“ Dodává docent Kamil Bodrý, který byl vedoucím vývoje tohoto přístroje. Přístroj samotný vypadá jako malá plechová krychle s ručičkou, jež udává hodnoty naměřeného posvátna v nově zavedených jednotkách – kiloeliadech. Kiloeliady reprezentují vibrace naměřené virgule ukrytou uvnitř samotného přístroje.

Zveřejněná studie se zabývá různými možnostmi využití mirceometru. Snad nejpřelomovější z nich vznikl propojením dronu a mirceometru. Létající dron je schopen měřit posvátno v mnohem větším rozsahu, než se předpokládalo. Již toto první užití mirceometru v terénu přineslo řadu nových poznatků. Vrcholným se stalo odhalení latentní hierofanie v oblasti Ostrožské Nové Vsi, která zde dosahuje hodnot 354,8 kiloeliadů a pravidelně narůstá. Vědci očekávají kulminaci v podobě gejíru posvátna v období 29.–31. května tohoto roku. Bude to zajisté velkolepý zážitek, který si přední vědci v oblasti studia náboženství nesmí nechat ujít!

Další nečekaný objev v Ostrožské Nové Vsi (Milan Fujda)

Harold Garfinkel, ještě jako student, šířil svými kolegy velmi oceňované poznámky *Seeing Sociologically: The Routine Grounds of Social Action*. Podle paměti Anne Rawls toto dílko, tištěné tehdy mimeograficky, vyšlo v roce 1948.

Od té doby odteklo hodně vody, než roku 1967 spatřily světlo světa slavné *Studie v etnometodologii*. Jimi se Garfinkel zapsal nejen do dějin klasické sociologické tradice, ale i do dějin socialistického Československa. Etnometodologii totiž významně spolufirmoval Garfinkelův pobyt v Ostrožské Nové Vsi.

Garfinkel tam odjel na dovolenou jako mladý odborný asistent, který se začal potýkat se syndromem vyhoření. Bylo to na počátku 60. let 20. století. Rozhodl se tehdy strávit své tvůrčí volno v exotické zemi východního bloku, v socialistickém Československu.

Na pražské letišti dorazil začátkem jara 1961 a z Prahy se ihned vydal špinavým, pomalým vlakem na Slovácko. Jeho návštěvu mu doporučil slavný, později věhlasný kolega a přítel, Harvey Sacks. Ten chodil na přednášky Noama Chomského na MIT a slyšel od něj samou chválu na socialistické země východního bloku. Chomsky se během jedné z jejich osobních konverzací nadmíru pochvalně zmiňoval i o tehdejších rekreačním středisku ROH Slovácký dvůr.

Garfinkel o Československu nevěděl tehdy zhora nic. Jediné, co mohl využít k prvotnímu zorientování se na Slovácku, byly Chomského poněkud zmatené, rukou kreslené mapky. Na Slováckém dvoře rychle pochopil, že měl Chomského sám navštívit a mnohem podrobněji se jej vyptávat na život v moravské části Kopanic. No, anarchista Chomsky by mu asi stejně nic užitečnějšího neřekl. Díky tomu, že se nezeptal a musel se urgentně zařídit podle svého, však Garfinkel dostal neobyčejnou příležitost rozpracovat vznikající etnometodologii způsobem, který by jej ještě před rokem vůbec nenapadl.

Garfinkel se v Ostrožské Nové Vsi velmi snažil, ale jako americký městský intelektuál to měl těžké. Začal si alespoň nebývale úspěšně osvojovat místní nářečí a pomalu svá játra uvykal pravidelnému pití nápoje, který ve svých poznámkách označoval výrazem „slivowitza“. Místním zpočátku nezbylo, než ji do něj lít plnými doušky. Choval se totiž jako nefalšovaný mimozemšťan. Opíjení Garfinkela bylo jednou ze skvělých etnometod, s jejichž pomocí denně rekonstruovali svůj vlastní sociální i mentální pořádek. Neboť Garfinkel na Slovácku, to bylo skutečně něco jako Wittgenstein mezi prostitutkami. Nedorozumění se kupila jedno na druhé, zdánlivě bez šance najít společnou řeč. Tak to vypadalo alespoň v prvních dnech. Jenže Garfinkel nebyl autistický analytik. Přes svoji nespornou genialitu měl vytríbené sociální kompetence, zesílené na jedné straně jeho nesporným šibalstvím, na druhé nedostižným postřehem etnografa.

Brzy pochopil, že kombinací těchto svých charakteristik dokáže svůj etnografický ostrovtip silně prohlubovat: provokace, pozorování, nečekaná interakce, opět pozorování. Ano, ostrožští se mohli zvencnout, ale slivovice se stala dokonalým vztahovým harmonizátorem. Navzdory jisté nesnesitelnosti Garfinkelova jednání mu nemohli upřít silné osobní charisma, nedokázali jej nemilovat. Garfinkel na oplátku každé nedorozumění v interakci přesně vyhodnotil svým analytickým intelektem a chování místních brzy rozuměl výrazně lépe, než oni samotní. Kdyby už tehdy rozvíjely cestovní kanceláře výlety typu „adventure“ do exotických zemí s naprosto neuchopitelným obyvatelstvem a kdyby se jim podařilo geniálního sociologa angažovat pro alespoň občasné provádění, byl by v roce 2011 umíral jako milionář.

Garfinkel však naštěstí zůstal do smrti věrný etnometodologii jako stylu sociologického výzkumu. Děláním mimozemšťanů se stalo jedním z potouchlých, zato nesmírně efektivních cvičení, do nichž nutil své studenty v době, kdy připravoval *Studii rutinních základů všedních aktivit*.

Známa momentka, na níž se Garfinkel druží s domorodci v místní hospodě. Fotografie byla publikována se svolením jejího autora, majitele Slováckého dvora.

Edmund Husserl by si nikdy nebyl sto představit, jakého pokroku dosáhne jeho koncept přirozeného světa díky Garfinkelově usilovné práci v Ostrožské Nové Vsi. Alfred Schutz sice už dříve Husserlův filosofický koncept obrátil sociologicky z hlavy na nohy, ale Garfinkelovy inovace znamenaly obrovský průlom v možnostech empirického etnografického nakládání s přirozeným světem lidské každodennosti a s vykazováním etnometodologických analýz.

Jak se ukázalo, Garfinkel si po celou dobu svého pobytu na Slováckém dvoře psal podrobné poznámky. Tento materiál by měl pro formování etnometodologie a jeho rekonstrukci nedozírnou cenu. Jenže Garfinkel strávil poslední noc před svou cestou zpět na pražské letiště opět nestřídmým popíjením slivovice. Poznámky si poctivě zaznamenával až do samého konce, což ale vedlo k tomu, že je na Slováckém dvoře zapomněl.

Řízení osudu však na Slovácký dvůr přiválo etnometodologicky ovlivněnou studentku brněnské religionistiky, Michaelu Žákovou, v průběhu realizace jejího výzkumu o používání menstruačních kalíšků moravskými ženami. Míša se o Garfinkelově pobytu v Ostrožské Nové Vsi dozvěděla během jednoho ze svých rozhovorů. Jako zkušená mladá výzkumnice se hned vydala do archivu v Uherském Hradišti, kde v nekatalogizované krabici od bot našla Garfinkelovy poznámky. Po začtení se do jeho textů poznala, jaký má v rukou poklad. Veškerý

materiál si ihned nechala zkopírovat a momentálně jej chystá k vydání společně se svým překladem Garfinkelových *Studií v etnometodologii*. Čeština tak bude prvním jazykem, v jehož překladu budou *Studie v etnometodologii* obsahovat též obsáhlý etnografický materiál, který Garfinkel nemohl do prvního amerického vydání začlenit, neboť jej nechal ležet vedle prázdné lahve slivovice pod stolem na Slováckém dvoře.